

Karaktärsprogram för Säbyholm, Upplands-Bro

Bakgrund och syfte

Fastigheten Säbyholm 5:1 har förvärvats 2013 av Ladza förvaltnings AB med dotterbolaget Säbyholms intressenter. Den tidigare verksamhet som bedrevs inom området, Säbyholms naturbruksgymnasium, hade då flyttat. Området och byggnaderna hade synbart eftersatt underhåll.

Kommunen har beslutat att ett förslag till detaljplan ska upprättas och detta är under upprättande. Enligt planläggningsavtalet mellan Säbyholms intressenter och Upplands-Bro kommun ska ett karaktärsprogram tas fram, som underlag till detaljplanen och som bilaga till kommande exploateringsavtal.

Karaktärsprogrammet syftar till att beskriva och redovisa behov av bevarandeåtgärder för såväl karaktärsbyggnader som värdefulla landskapselement. Detta görs på grund av områdets höga kulturvärden och kulturmijövärden.

Landskapselement

förutsättningar /analys/karaktär

Planområdet är beläget i ett mosaikartat odlingslandskap i Upplands – Bro kommuns södra del. Området domineras av en större uppodlad dalgång på en höjdplatå, som i sin tur omges av skogbeklädda höjdparter som sträcker sig ut mot målarstranden i väster. Landskapet i omgivningen är varierat med en böljande topografi och rik på landskapselement såsom öppna diken, åkerholmar och busk – och trädrader.

Omgivningarna präglas av herrgårdslandskap kring de båda herrgårdarna Säbyholm (finns ej dokumenterat) och Toresta, med storskaliga odlingsmarker, raka alléprydda vägar och parkanläggningar. Centralt ligger Låssa medeltida kyrka på en höjd väl synlig från den omgivande dalgången.

Karaktäristiskt för herrgårdslandskapet är också det stora antalet ädellövträd, både i alléer och kring gårdstomter, på impediment och i markslagsgränserna.

Den stora artrikedomen och mängden äldre ädellövträden bidrar till variation i landskapet och innehåller stora ekologiska och kulturhistoriska värden. Samtidigt berättar de om de historiska ägoförhållandena

Vägnätet är småskaligt och terränganpassat och löper företrädesvis i tidigare markslags – och ägo gränser. Herrgårdarnas raka alléer löper genom den öppna böljande odlingsmarken och leder fram till de stora herrgårdstomterna.

Parkmark och trädgårdar

- Bland park- och trädgårdens stora antal kulturväxter och exotiska träd, finns svenska lövträd som stora askar, lind och björk. Trädgårdarna hyser ett betydande antal av gamla äppelträd och andra fruktträd, många med grova stammar och naturliga håll, värdefulla för fåglar och andra djur.

naturmiljöer

- Områdets naturmiljöer utgörs främst av skogsklädda kullar och höjder, som troligen varit utmark och skogsbete under tidigare epoker. I nordöstra delen finns en avlång skogsklädd höjd som löper utmed planområdets hela östra del. Vegetationen är fortfarande gles och träden står ljusöppet i många delar. Grova äldre tallar finns spridda i hela området, medan ekar främst står i brynmiljöerna ut mot trädgårdar och tomtmark, samt som en lång sydvänd sluttning längst i söder.
- Inne bland trädgårdar och byggnader finns ett par-tre mindre, skogsklädda kullar där det också finns grova tallar och medelålders ekar, och med inslag av buskar som hagtorn, fläder och nyponros.

riktlinjer/åtgärder/förslag

Marklov för trädfällning

Områdets träd spelar en mycket stor roll för naturvärdena på platsen och bör inte tas ned utan mycket goda skäl. Områdets större ädla lövträd och grova tallar bör omfattas av marklov och tillstånd för ev. trädfällning .

Skötsel av naturmark

För att säkerställa att områdets höga naturvärden finns kvar även i fortsättningen bör en enkel och tydlig skötselplan tas fram för området. Främst är det områdets brynmiljöer med ek och tall som fortsatt behöver skötas genom röjning och gallring av yngre träd, detta för att bibehålla öppenhet och flerskiktning (träd i flera nivåer).

Kanalisera besökare till udden

För att minska störning på flora och fauna vore det bra om besökare kunde kanaliseras genom att tydliga stigar leder till bryggorna. Övriga rekreationsytor så som uppehållsytor bredvid bryggorna och ev. liten sandstrand kan gärna läggas samlat intill bryggorna för att minimera störning.

Kulturmiljö och karaktärsbyggander

förutsättningar /analys/karaktär

Med kulturmiljö menas av människan påverkade fysiska spår i landskapet som berättar om de historiska skeenden och processer som lett fram till det landskap vi ser idag.

Bärande karaktärer och samband för kulturmiljön

- Den raka allékantade vägen som löper från gamla Säbyholms gårds mangårdsbyggnader till Låssa kyrka som tillsammans vägsträckningen nordöst om området mot Toresta utgör axiala strukturer som visar på herrgårdarnas prägel på landskapet i området. Vägarna ingår ej i planområdet.
- Sambanden mellan planområdet och de omgivande odlingsmarkernas storskaliga karaktär
- Den befintliga bebyggelsens struktur, med bostadshusen fritt placerade på höjdparter kring de verksamhetsanknutna byggnaderna centralt i området
- Vägnätets struktur – det platsanpassade slingrande, delvis grusbelagda vägnätet inom planområdet och det ålderdomligt präglade vägnätet i närområdet.
- Grönstrukturen inom planområdet med fruktträdgårdar, experimentodlingar och arboretum.
- Mängden ädellövträd i alléer och kring gårdstomter, samt ekbeståndet på åkerholmar och i skogsbrynet som är en del av det herrgårdspräglade landskapet
- Bebyggelsens skala, färg och utformning som träpanel, spröjsade fönster och tak täckta med lertegel

Karaktärsbyggnader

- Den tidigare lantbruksskolans område är påtagligt präglat av det tidiga 1900 – talets nationalromantiska ideal, något som märks både i bebyggelsens läge och utformning, samt i områdets parkkaraktär och småskaliga, slingrande vägnät
- Redan 1910 stod de första elevhemmen, Tuna och Boda, klara. De ritades av arkitekt S Cronstedt. Husen Vika och Haga byggdes 1911-12, skolbyggnaden påbörjades 1911 efter ritningar av arkitekt Ivar Tengbom. 1913-1914 uppfördes Lillstugan och Berga och 1915 uppfördes Hamra, Torpa, Bränna och Stugan.

Skolbyggnaden

- Till karaktären hör bland annat den oputsade granitsockeln, slammade tegelfasader, hörnkedjor, enkupigt rött taktegel, oputsade skorstenar, entréernas utformning med granittrappor och smidesräcken, ytterdörrarnas och fönstrens utformning samt vällingklockan.

De äldre elevhemmen mfl

- Till karaktären hör bland annat volymer, tak och fönstersättning, höga socklar, rödmålade panelklädda träfasader, bearbetade snickerier, enkupigt rött taktegel, ytterdörrarnas och fönstrens utformning.

riktlinjer/åtgärder/förslag

- Anpassa materialval och färgsättning till befintlig bebyggelse och omgivande landskap utan att bygga pastischer.
- Ny bebyggelse bör underordna sig befintlig bebyggelse vad gäller utformning och skala
- Placera ny bebyggelse så att viktiga befintliga samband och siktlinjer inte bryts
- Ta hänsyn till områdets befintliga karaktär vid placering av byggnader
- Låt den nya bebyggelsen på ett tydligt och medvetet sätt förhålla sig till områdets topografi , genom att placera husen på lämpliga ställen i landskapet
- Undvik förändringar i de topografiska förhållandena i form av schaktning och sprängning
- För den nya bebyggelsen kan även ett väl genomtänkt brott mot tidigare bebyggelsestruktur medverka till att framhäva den äldre bebyggelsen

Huvudbyggnaden Exteriör

- Byggnadens volym och karaktär bevaras.
- Vid framtida underhåll bör ursprunglig färgsättning (på puts, fönster, dörrar, plåtdetaljer) undersökas och återställas. Traditionella material och metoder, anpassade efter byggnadens ålder och utförande, används möjligaste mån vid underhåll.
- Befintliga dörrar och fönster är mycket fint formgivna och har stor betydelse för det kulturhistoriska värdet. Fönstren finns i olika format och med olika spröjsindelning, de bör i första hand renoveras varsamt, i andra hand tillverkas kopior av trä med samma dimensioner. Eventuellt nya fönster och fönsterdörrar utförs så lika befintliga som möjligt.
- Listavtäckningar av plåt på tak och takkupor är av fabrikslackerad plåt, svart, där färgen delvis släpper. Plåtarna upplevs på vissa ställen som klumpiga och dåligt anpassade. Vid framtida underhåll bör ett nättare utförande eftersträvas och rätt kulör på plåt utredas och återställas.

Huvudbyggnaden Interiör

I samlingsalen

- Bevaras lokalens volym, takkonstruktion och panelklädda ytor i taket.
- Dörrpartierna med blyspröjsat överljus till biblioteket och pardörrarna till stolsförrådet
- Vid behandling av ytskikt på trä, i taket och på dörrpartier och luckor, behålls/återställs ursprunglig ytbehandling.

Biblioteket:

- Rummets volym och takkonstruktion med panelklädda ytor samt bröstningspanel på delar av väggarna.
- Puts på väggar och i fönstersmygar, fönsterbänkar av trä.
- Pardörrar till arbetsrum och korridor.
- Träluckorna till före detta ritsalen på andra våningen.
- Vid behandling av ytskikt på trä, i taket och på dörrpartier och luckor, behålls/återställs ursprunglig ytbehandling.

De äldre elevhemmen Exteriör

- Byggnadens volym och karaktär bevaras.
- Vid framtida underhåll bör ursprunglig färgsättning (på fasad, fönster, dörrar, plåtdetaljer) behållas. Traditionella material och metoder, anpassade efter byggnadens ålder och utförande, bör användas i möjligaste mån vid underhåll.
- Befintliga dörrar och fönster är mycket fint formgivna och har stor betydelse för det kulturhistoriska värdet. Fönstren finns i olika format och med olika spröjsindelning, de bör i första hand renoveras varsamt, i andra hand tillverkas kopior av trä med samma dimensioner. Eventuellt nya fönster och fönsterdörrar utförs så lika befintliga som möjligt.